

Peintre officiel de Marguerite d'Autriche, puis de Marie de Hongrie, Bernard van Orley (avant 1490-1541) vit et travaille à Bruxelles où il est à la tête de l'un des plus importants ateliers de l'époque. Peintre de sujets religieux et de portraits, mais aussi auteur de cartons de tapisseries et de vitraux, il prolonge la tradition flamande tout en introduisant les nouvelles influences de la Renaissance italienne et allemande. Ses œuvres montrent plusieurs vues de la ville et de la forêt de Soignes.

Bernard van Orley (vóór 1490-1541), hofschilder van Margaretha van Oostenrijk en nadien van Maria van Hongarije, woonde en werkte in Brussel waar hij aan het hoofd stond van een van de grootste ateliers van die tijd. Als schilder van religieuze onderwerpen en portretten, maar ook als ontwerper van kartons voor wandtapijten en glas-in-loodramen zette hij de Vlaamse traditie voort, maar introduceerde hij tegelijk de nieuwe invloeden van de Italiaanse en Duitse renaissance. Zijn werk omvat meerdere zichten van de stad Brussel en het Zoniënwoud.

Légende - Legende

- 1 Maison de Bernard van Orley (disparue)
- 2 Woning van Bernard van Orley (verdwenen)
- 3 Église Saint-Géry (disparue)
- 4 Sint-Gorikskerk (verdwenen)
- 5 Atelier du tapisier Pieter van Aelst (disparu)
- 6 Atelier van tapijtwever Pieter van Aelst (verdwenen)
- 7 Vitraux réalisés sur base de cartons de Van Orley
- 8 Glas-in-loodramen vervaardigd naar kartons van Van Orley
- 9 Panorama depuis la Warande (*Chasses de Charles Quint*, février)
- 10 Panorama vanaf de Warande (*Jachten van Keizer Karel*, februari)
- 11 Vue de la place des Bailles (*Chasses de Charles Quint*, mars)
- 12 Zicht van het Balleplein (*Jachten van Keizer Karel*, maart)
- 13 Chapelle de Nassau
- 14 Nassaukapel
- 15 Statue de Bernard van Orley
- 16 Standbeeld van Bernard van Orley
- 17 Plaques commémoratives famille de Tassis
- 18 Herdenkingsplaquettes voor de familie de Tassis
- 19 Maison Bruegel (rue Haute 132)
- 20 Huis van Bruegel (Hoogstraat 132)
- 21 Maison de Pieter de Pannemaker (disparue)
- 22 Woning van Pieter de Pannemaker (verdwenen)
- 23 Maison de Willem de Kempeneer (disparue)
- 24 Woning van Willem de Kempeneer (verdwenen)

In de voetsporen van Bernard van Orley
Sur les traces de Bernard van Orley

www.patrimoine.brussels / www.erfgoed.brussels
E.R./V.U.: Bety WAKNINE, Directrice générale, urban.brussels
(Service public régional Bruxelles Urbanisme et Patrimoine)
Mont des Arts 10-13 - 1000 Bruxelles
Bety WAKNINE, directeur-generaal, urban.brussels
(Gewestelijke overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13 - 1000 Brussel
© urban.brussels - 2019

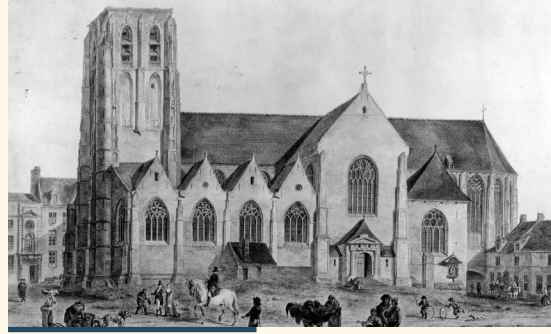
Saint-Géry

Dans la première moitié du XVIe s., l'île Saint-Géry devient le centre d'un important foyer de création artistique, en particulier pour la production de tapisseries. Vers 1512, Bernard van Orley y fait l'acquisition d'une maison à hauteur de l'actuelle rue Pléтинckx où il recevra le célèbre peintre et dessinateur allemand Albrecht Dürer en 1520. Il meurt le 6 janvier 1541 et est enterré le lendemain dans l'église Saint-Géry qui occupe le centre de l'île jusqu'à la fin du XVIIIe s. Au-dessus de son tombeau avait été placée une de ses œuvres, un triptyque de la *Nativité* perdu à la fin du XVIIIe s. Le centre de la place est désormais occupé par des halles néo-Renaissance flamande (A. Vanderheggen, 1881).

Sint-Goriks

In de eerste helft van de 16de eeuw was het Sint-Gorikseiland het middelpunt van een intense artistieke bedrijvigheid, vooral voor de vervaardiging van wandtapijten. Omstreeks 1512 kocht Bernard van Orley hier een woning in de buurt van de huidige Pletinckxstraat waar hij in 1520 de beroemde Duitse schilder en tekenaar Albrecht Dürer ontving. Hij overleed op 6 januari 1541 en werd de dag nadien begraven in de Sint-Gorikskerk die tot het einde van de 18de eeuw het centrum van het eiland vormde. Boven zijn grafzerk werd een van zijn werken gehangen, een drieluk met de *Geboorte van Christus*, verloren gegaan aan het eind van de 18de eeuw. Op het nieuw aangelegde Sint-Goriksplein werd een markthal in neo-Vlaamse renaissancestijl gebouwd (A. Vanderheggen, 1881).

L'église Saint-Géry (XVIIIe s.)
De Sint-Gorikskerk (18de eeuw)

La Grand-Place

En 1517, Van Orley a peut-être l'occasion de voir les cartons des *Actes des Apôtres* – peints par Raphaël – dans un atelier de la rue du Marché au Charbon où ils se trouvent pour réaliser des tapisseries destinées à la chapelle Sixtine. Sur la Grand-Place, *Le Pigeon* (n°s 26-27) est alors occupé par le métier des peintres dont un des fils de Van Orley, Jérôme, sera le doyen. Le métier des tapisseries investit quant à lui la *Maison de l'Arbre d'Or* (n° 10) qui deviendra ensuite la *Maison des Brasseurs*. La *Maison du Roi* (V. Jamaer, 1873) abrite aujourd'hui le Musée de la Ville de Bruxelles où est exposé le carton de *La Décollation de saint Paul* (ca 1530) par Pieter Coecke van Aelst, attribué autrefois à Van Orley.

Polyptyque de la vie et de la mort de la Vierge (détail), 1520 (© MCPASB)
Polyptiek van het leven en de dood van de Maagd (detail), 1520 (© MOCMWB)

De Grote Markt

In 1517 had Van Orley misschien de gelegenheid de kartons te zien van de *Handelingen der Apostelen* – geschilderd door Rafaël – in een atelier aan de Kolenmarkt waar ze zich bevonden om wandtapijten te vervaardigen voor de Sixtijnse Kapel. Op de Grote Markt was het huis *De Duif* (nrs 26-27) toen eigendom van het schildersgilde waarvan een van de zonen van Van Orley, Hiëronymus, deken zou worden. Het gilde van de tapijtwevers was gevestigd in het huis *In den Gulden Boom* (nr. 10) dat nadien het *Brouwershuis* zou worden. Het *Broodhuis* (V. Jamaer, 1873) huisvest vandaag het Museum van de Stad Brussel waar het kanton van *De onthoofding van Sint-Paulus* (ca. 1530) door Pieter Coecke van Aelst te zien is, dat vroeger aan Van Orley werd toegeschreven.

Les corporations
De gilden

L'île aux artistes
Het kunstenaarseiland

Maison de Van Orley ? *Polyptyque de Job et de Lazare* (détail), 1521 (© MRBAB)
Huis van Van Orley ? *Polyptiek van Job en Lazarus* (detail), 1521 (© KMSKB)

Sainte-Gudule

Van Orley intervient à plusieurs reprises dans la collégiale Sainte-Gudule (cathédrale depuis 1961). Au début des années 1520, il réalise un triptyque pour le tombeau du chevalier Philippe Haneton (secrétaire de la Toison d'or) situé dans la chapelle du Saint-Sacrement. En 1521, il peint les armoiries funéraires du chanoine Nicolas Majoul, sans doute destinées à être accrochées dans le déambulatoire. Il dessine les cartons pour des vitraux à la gloire de la dynastie des Habsbourg. Réalisées par Jean Haeck, les verrières ornent le transept nord (1537) et le transept sud (1538). Il livre aussi des cartons pour quatre vitraux de la chapelle du Saint-Sacrement qui seront achevés par son disciple Michel Coxcie.

Le mois de mars, dessin préparatoire (Chasses de Charles Quint), vers 1530 (© UL)
De maand maart, voorbereidende tekening (Jachten van Keizer Karel), omstreeks 1530 (© UL)

Triptyque Haneton, début des années 1520 (© MRBAB)
Hanetontriptyek, begin van de jaren 1520 (© KMKKB)

Sint-Goedele

Van Orley voerde herhaaldelijk opdrachten uit in de collegiale van Sint-Goedele (kathedraal sinds 1961). In het begin van de jaren 1520 schilderde hij een drieluik voor het grafmonument van ridder Philippe Haneton (secretaris van het Gulden Vlies) in de kapel van het Heilig Sacrament. In 1521 schilderde hij de funeraire blazoenen van kanunnik Nicolas Majoul, die waarschijnlijk bestemd waren om te worden opgehangen in de kooromgang. Hij tekende ook de kartons voor de glasramen ter ere van de dynastie van de Habsburgers. Deze glasramen, uitgevoerd door Jan Haeck, versieren vandaag het noordelijke (1537) en zuidelijke transept (1538). Voorts leverde hij de kartons voor vier glasramen van de kapel van het Heilig Sacrament die zouden worden voltooid door zijn leerling Michiel Coxcie.

Le Coudenberg

Il réalise un remarquable panorama de la ville depuis la Warande du palais du Coudenberg (actuel parc de Bruxelles). Le mois de mars de la série de tapisseries des Chasses de Charles Quint (vers 1530) montre une vue de Bruxelles s'étirant des hauteurs du Coudenberg jusqu'à la colline du Treurenberg, jalonnée par une série de repères : l'église Saint-Jacques-sur-Coudenberg, les deux tours de l'hôtel de Nassau, le palais de Bruxelles dominé par l'Aula Magna, la flèche de l'hôtel de ville, la tour de l'église Saint-Nicolas et les tours carrées de la collégiale Sainte-Gudule. Le mois de février constitue quant à lui la plus ancienne vue de la place des Bailles qui devançait le palais (actuelle place Royale).

Le mois de mars, tapisserie (Chasses de Charles Quint), vers 1530 (© RMN)
De maand maart, wandtapijt (Jachten van Keizer Karel), omstreeks 1530 (© RMN)

Le mois de février (Chasses de Charles Quint) détail, vers 1530 (© RMN)
De maand februari (Jachten van Keizer Karel) détail, omstreeks 1530 (© RMN)

De Coudenberg

Hij vervaardigde een opmerkelijk panorama van de stad gezien vanaf de Warande van het Coudenbergpaleis (het huidige Park van Brussel). De maand maart uit de reeks wandtapijten met de Jachten van Keizer Karel (omstreeks 1530) toont een zicht op Brussel dat van de hoogten van de Coudenberg tot aan de Treurenbergheuveld reikt, gemarkeerd door een aantal herkenningspunten: de Sint-Jakob-op-Coudenbergkerk, de twee torens van het Hof van Nassau, het paleis van Brussel gedomineerd door de Aula Magna, de spits van het stadhuis, de toren van de Sint-Niklaaskerk en de vierkante torens van de collegiale van Sint-Goedele. De maand februari vormt het oudst gekende zicht van het Balieplein dat voor het paleis lag (op de plaats van het huidige Koningsplein).

Le Sablon

Notre-Dame du Sablon est mise à l'honneur dans une tenture tissée vers 1516 d'après des dessins de Van Orley, à l'initiative de François de Tassis, maître général des Postes, dont la demeure se trouvait à hauteur de la rue de la Régence (n° 30). L'église a abrité plusieurs tableaux du peintre et de son atelier (retable des Apôtres Thomas et Matthieu, polyptyque de Job et de Lazare, triptyques de l'Histoire de sainte Anne et de l'Histoire de sainte Catherine et de saint Roch). Dans le square du Petit Sablon, jardin de style néo-Renaissance flamande (H. Beyaert, 1879-1890), la statue de Bernard van Orley (J. Dillens, 1889) fait partie d'une série d'effigies de personnalités du XVIe s. (Mercator, Ortelius...).

De Zavel

De Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Zavelkerk is te zien op een wandtapijt dat omstreeks 1516 naar tekeningen van Van Orley geweven werd in opdracht van Frans de Tassis, hoofdpostmeester, wiens woning ter hoogte van de huidige Regentschapsstraat lag (nr. 30). De kerk bevatte meerdere werken van de schilder en zijn atelier (retable van de Apostelen Thomas en Mattheus, veelluik van Job en Lazarus, drieluiken van de Geschiedenis van Sint-Anna en de Geschiedenis van Sint-Catharina en Sint-Rochus). Op het plantsoen van de Kleine Zavel, aangelegd in neo-Vlaamse renaissancestijl (H. Beyaert, 1879-1890), maakt het standbeeld van Bernard van Orley (J. Dillens, 1889) deel uit van een reeks beelden van vooraanstaande figuren uit de 16de eeuw (Mercator, Ortelius, enz.).

Détail d'une des tapisseries de Notre-Dame du Sablon, vers 1516 (© MRAH)
Detail van een van de wandtapijten van Onze-Lieve-Vrouw van de Zavel, omstreeks 1516 (© KMKGB)

Les Marolles

Au XVIe s., la paroisse de la Chapelle est un lieu emblématique de la production de tapisseries. De nombreux artistes qui côtoient Van Orley y sont établis. Une œuvre de ce dernier, un Christ au Jardin des oliviers, est encore mentionnée dans l'église Notre-Dame de la Chapelle au XVIIIe s. Tapisseries et lissiers sont fréquemment mentionnés rue Haute, rue Saint-Ghislain et surtout autour de la place des Wallons. Pieter de Pannemaker, tapissier de la cour de Marguerite d'Autriche, avec lequel le peintre collabore vers 1518-1531, possède une maison rue Terre-Neuve, tandis que Willem de Kempeneer, qui exécute la série des tapisseries de l'Histoire de Jacob d'après les cartons de Van Orley, réside rue des Alexiens.

La Dernière Cène, tissée par Pieter de Pannemaker (d'après un carton de Van Orley), 1520-1530 (© MMA)
Het Laatste Avondmaal, geweven door Pieter de Pannemaker (naar een karton van Van Orley), 1520-1530 (© MMA)

De Marollen

In de 16de eeuw was de Kapellekerkparochie een bekend centrum voor de productie van wandtapijten. Talrijke kunstenaars uit de kring rond Van Orley waren er gevestigd. Een werk van zijn hand, Christus in de Hof der Olijven, wordt nog in de 18de eeuw vermeld in de Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Zavelkerk. Tapijtwerkers en tapijtwevers worden veelvuldig genoemd in de Hoogstraat, de Sint-Gisleinsstraat en vooral rond het vroegere Walenplein. Pieter de Pannemaker, tapijtwever aan het hof van Margaretha van Oostenrijk met wie de schilder omstreeks 1518-1531 samenwerkte, bezat een huis aan Nieuwland, terwijl Willem de Kempeneer, die de reeks wandtapijten van de Geschiedenis van Jakob uitvoerde naar kartons van Van Orley, in de Cellebroersstraat woonde.

